

Ruotsin aika isosta vihasta vuoteen 1809

300 vuotta sitten, kun takana olivat suuret kato- ja kuolinvuodet, suuri pohjan sota ja ison vihan koettelemukset, valtiovalta kehotti seurakuntia perustamaan lainajyvästöjä pajojen päivien varalle. ----- Mouhijärvellä isännät eivät ajatukselle lämmenneet kuten ei juuri muuallakaan.

Kului parikymmentä vuotta ja muutaman hyvän satovuoden jälkeen valtiovalta oli jyvästöasiassa taas kerran aktiivinen.

Asia oli esillä Mouhijärven käräjillä 4.3.1751. Aluksi talolliset kieltäytyivät, mutta suostuivat lopulta. Lainajyvästö perustettaisiin ja siihen talletettaisiin syksyllä (1751) joka talosta pappiloita ja valtion virkataloja lukuun ottamatta kaksi kappa rukiita ja kaksi kappa ohraa ja samoin jatkettaisiin seuraavina vuosina, ellei sattuisi katoa. Viljaa oli tarkoitus lainata vain kylvöihin ja leipäaineiksi sekä säästää pajojen päivien varalle.

Laina oli maksettava seuraavana syksynä, korkoa oli perittävä 5 kappa tynnyriltä (eli 16,7%) eikä luottoa saanut ilman takuuta tai panttia. Isännät hallitsivat itse jyvästöä.

Jos maahan hyökättäisiin tai muu vaara uhkaisi, kukin saisi ottaa pois luovuttamansa viljan ja kertynyt korko jaettaisiin osakkaiden kesken.

Tietoa lainaustoiminnan laajuudesta ja kestosta ei löydy asiakirjoista. Sanomalehdessä Åbo Tidningar julkaistiin vuosien 1775 ja 1776 numeroissa osina Henrik Wideniuksen ”Kuvaus Mouhijärven pitäjästä Turun läänissä”. Siinä on kerrottu viljamakasiinista muiden asioiden yhteydessä: ”Muuttoa edistää nälänhätää torjuvien pitäjänmakasiinien puuttuminen ...” ja ”Jyvämakasiinia ei ole pitäjässä, mutta miten hyödyllinen sellainen laitos olisi, sen jokainen huomaa, kun muistaa, että nälänhätä on se vihollinen, joka ei ainoastaan hävitä eläviä, vaan myöskin estää väkiluvun lisäyksen.”

Henrik Widenius toimi maanmittarina Turun läänissä ja suoritti isojakoa Mouhijärvellä, tutustui asukkaisiin ja elämään ja kirjoitti kuvauksen, joka perustui suurelta osin hänen näkemäänsä ja kuulemaansa.

Edellisen perusteella jää edelleen epäselväksi aloittiko Mouhijärven pitäjänjyvästö syksyllä 1751 vai vähän myöhemmin, mutta sen kesto jäi joka tapauksessa lyhyeksi.

Valtiovalta kehotti ja painosti seurakuntia yhä uudelleen, mutta Ruotsin aikana lainajyvästöä ei Mouhijärvellä enää perustettu.

Venäjän aika vuodesta 1810

Kun siirryttiin Venäjän vallan aikaan niin jo elokuussa 1810 Keisarlillisessa ilmoituksessa kehoitettiin täyttämään sodassa tyhjennetyt lainajyvästöt ja perustamaan uusia.

Mouhijärven pitäjänkokouksessa maaherran edustaja pappien tukemana teki parhaansa isäntien taivuttamiseksi, mutta suuri osa isännistä poistui paikalta. Osa jäljellejääneistä hyväksyi alustavasti suunnitelmat jyvästön rakentamiseksi. Suunnitelmia ei kuitenkaan Mouhijärvellä toteutettu.

1830-luvun alussa oli monta peräkkäistä katovuotta, köyhä kansa kulki kerjuulla ja monet isännät joutuivat lainaamaan viljaa kruununjyvästöistä, mutta katovuosina nekin tyhjenivät.

Läänin maaherran käskystä kruununvouti järjesti kokouksen jyvästön perustamiseksi myös Mouhijärvellä. Se pidettiin Hyynilän kestikievarissa 18.9.1832. Siinä lavialaiset ja

suodenniemeläiset vastustivat hanketta ja mouhijärveläiset vetosivat mm. huonoihin satoihin ja heidän tehtäväkseen langenneisiin tietöihin. Mouhijärven jyvästö jäi edelleen perustamatta..

Vuodet 1844-1856

Asia jäi kuitenkin hautumaan. Mouhijärven jyvästö syntyi etupäässä kirkkoherra Engelbrekt Boijerin aloitteesta, ilman katovuosia ja valtion virkamiesten painostusta.

Mouhijärven kirkossa pidettiin 10.11.1844 kokous, jossa oli läsnä koko joukko emäseurakuntalaisia ja kolme miestä Suodenniemeltä, mutta ei ketään Laviasta.

Emäseurakunnan edustajat olivat valmiina perustamaan jyvästön, mutta suodenniemeläiset ilmoittivat suostuvansa hankkeeseen vain, jos makasiini sijoitettaisiin Suodenniemen kirkolle. Päätökseksi tuli, että perustettaisiin vain yksi jyvästö emäseurakuntaa varten ja tämä sijoitettaisiin sopivalle paikalle Mouhijärven kirkolle. Kirkkoherralla (Boijerilla) oli valmiina jyvästön säännöt, jotka hyväksyttiin sellaisinaan, toimitettiin Herra lääninkuvernöörille ja edelleen Hänen Keisarilliselle Majesteetilleen vahvistettaviksi.

Pohjavarastoon päätettiin koota maanomistajilta tynnyri ruista, 15 kappaa eli puoli tynnyriä ohraa ja kauraa sekä 10 kappaa herneitä kutakin täyttä manttaalia kohti. Päätettiin jyvästön hoitajista, kirjanpidosta, lainausoikeudesta ja korosta. Sääntöjen mukaan jyvästölle valittiin kolme hoitajaa aina kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Joku hoitajista saattoi samalla toimia kirjanpitäjänä, mutta tarvittaessa voitiin palkata myös ulkopuolinen enintään puolen kaban palkkiota vastaan kultakin uloslainatulta tynnyriltä.

Jyvästön oli määrä olla avoinna tietyt päivät maaliskuu-, touko- ja heinäkuussa siemenen lainausta sekä ennen lokakuun puoliväliä lainojen takaisinmaksua varten.

Jyvästön osakkailla oli oikeus saada lainansa ilman takauksia ja kolmen kaban korkoa vastaan kutakin lainattua tynnyriä kohti (10%). Ulkopuoliset, mikäli lainoja heille liikenä, joutuivat hankkimaan takaukset ja maksamaan korkoa neljä kappaa tynnyriltä (13,3%).

Maaliskuun pitäjänkokouksessa (4.3.1845) jyvästö päätettiin Boijerin ehdotuksesta rakentaa entisen pappilan kivijalalle Mustianojan kylän tuntumaan. Kokouksessa päätettiin myös, että rakennus on nelikulmainen, sisältä mitaten 15 ja 1 neljäsosa kyynärää (9,06 m), korkeus räystäääseen mitattuna 11 kyynärää (6,53 m) ja räystäästä harjalle 3 kyynärää (1,78 m). Lattia tehdään 3 tuuman paksuisista pontatuista lankuista. Pintakerroksen alle tulee tiilestä muurattu kerros ja sen alle vielä kerros halkaistuja tukkipuita. Lattiaa kannattelee kaksitoista parrua, joiden alla on paksu niskahirsi. Jyvästössä on kaksi kerrosta ja sen sisustukseen kuuluu isoja viljalaareja sekä puolen tynnyrin (82,5 l), viiden kaban, yhden kaban ja puolen kaban mitat ja tasauslaudat. Katto tehdään halkaistuista tukkipuista ja päälle levitetään tuohet ja malkapuut. Oveen hankitaan 3 lukkoa, joista yksi on ns. englantilainen lukko.

Rakennustyön urakoitsija päätettiin valita huutokaupalla tarjousten perusteella.

Syksyllä seuraavana vuonna (11.10.1846) rakennustöiden valmistuttua ja keisarin vahvistettua säännöt jyvästön hoitajiksi nimettiin kolmivuotiskaudeksi Selkeen virkatalon vuokraaja, kirjanpitäjä Henrik Johan Grönberg ja talolliset Johan Iso-Tykki ja Johan Toijanen. Kullakin jyvästön hoitajalla oli avain vain yhteen lukkoon, joten jyvästöä avattaessa heidän kaikkien oli oltava paikalla.

Herneillä ei ollut riittävää kysyntää, ja niistä päätettiinkin syksyllä 1849 luopua ja hankkia tilalle sama määrä rukiita.

Mouhijärvellä oli siis vuodesta 1846 pitäjänjyvästö, jonka osakkaina maanomistajat olivat etuoikeutettuja lainaamaan viljaa, jolloin katovuosien sattuessa torpparit ja muut tilattomat jäivät helposti ilman.

Vuodet 1856-1866

Lainamakasiinin tilit kuluvalta vuodelta (1856), saldo 173 tynnyriä 23½ kappaa ruista, 69 tynnyriä 11 ¾ kappaa ohraa ja 75 tynnyriä 26½ kappaa kauraa, eli yhteensä 319 tr 1 ¾ kappaa, luettiin ja allekirjoitettiin, jolloin päätettiin, että lainanottajien jäljellä olevat lainat maksetaan takaisin ensi syksynä; mutta maksamattomat korot olisi perittävä rauhallisella tavalla. Lainanottajien, jotka olivat juuri maksaneet kevätiljan syksyllä, katsottiin olevan velvollisia lainaamaan ensi keväänä myös ohraa ja kauraa mikäli haluaisivat hankkia ruista.

Tämä herätti kysymyksen makasiinin viljavaraston osan myymisestä ja useiden syiden johdosta makasiinin siirtämisestä sopivampaan paikkaan.

Asian käsittely päätettiin lykätä 4. tammikuuta pidettävään kokoukseen.

Pöytäkirja kirjoitettu pitäjänkokouksessa Mouhijärven emäseurakunnassa 21^{tenä} päivänä joulukuuta vuonna 1856 (alkuperäisestä suomentanut KK)

Heinäkuun 1857 (19.7.1857) kokouksessa päätettiin, että makasiini siirretään Selkeen everstin virkatalon vuokraajan, kirjanpitäjä Grönbergin käyttöön antamalle ja Selkeen kartanon läheisyydessä sijaisevalle mäelle, Lipekallioksi kutsutulle. Päätettiin myös, että rakennustyöt tarjotaan urakkahuutokaupassa.

Kun vuoden 1856 sato oli pahoin epäonnistunut, maan hallitus oli tilannut Pietarista **keisarillisen julistuksen**, jonka mukaan joka pitäjässä tulisi olla pitäjänjyvästö. Se käsittäisi sekä siemenvaraston josta tarvitsevat voisivat lainata siemenviljaa, että hätäapuvaramon, josta annettaisiin lainaksi syömäviljaa.

Julistuksen edellyttämä kokous pidettiin kirkkoherra C.G. Mellbergin johdolla emäseurakunnan kirkossa 18.8.1857.

Itse kuvernööri Langenskiöld saapui Mouhijärvelle selvittämään hanketta ja antamaan sille vauhtia. Paikalle oli saapunut Mouhijärven ja Lavian isäntiä, mutta Suodenniemeltä ei ollut ketään. Suodenniemeläiset olivat kuitenkin lähettäneet viestin halukkuudestaan osallistua kokouksessa tehtäviin päätöksiin.

Kaikki sujui täällä helposti, sillä Mouhijärven jyvästössä oli niin paljon viljaa, että keisarillisessa julistuksessa edellytetyt varastot voitiin perustaa uutta verotusta toimittamatta ja Mouhijärven jyvästö oli päätetty jo aikaisemmin siirtää uuteen paikkaan Lipekalliolle.

Vanhan jyvästön varoista muodostettiin siemenvarasto, johon tuli manttaalia kohti neljä tynnyriä ruista sekä ohraa ja kauraa puolet siitä. Ylijäämä siirrettiin hätäapuvaramon, jonka oli määrä sisältää pelkästään ruista.

Apuvarastossa piti olla vähintään kolme kappaa viljaa kutakin kirjoilla olevaa henkilöä kohti.

Kokouksessa päätettiin valita toimikunta, jonka tuli järjestellä asiat emäseurakunnassa keisarillisen julistuksen ja nyt tehtyjen päätösten mukaan ja tuoda sääntöehdotuksensa kirkonkokouksessa hyväksyttäväksi ja luovuttaa edelleen Herra Lääninkuvernöörin vahvistettaviksi.

Toimikuntaan nimettiin varapastori Gustaf Fredrik Brander, kirjanpitäjä Henrik Johan Grönberg, lukkari ja kirkkoväärti Carl Gustaf Ahlqvist, herastuomari Anders Huitu, rusthollarit Elias Tiisala ja David Holppi sekä talolliset Malakias Rouhu ja Johan Kökkö.

Kappeliseurakuntiin Suodenniemelle ja Laviaan päätettiin saman tien perustaa omat erilliset jyvästönsä.

Lokakuun (1857) pitäjänkokouksessa päätettiin, että makasiinin katto korjataan väliaikaisesti, jotta laina- ja köyhäinviljan sisäänotto voidaan syksyllä toteuttaa.

Helmikuussa 1858 (13.2.1858) järjestettiin pappilassa julkinen huutokauppa lainajyvästön makasiinin alasottamisen sekä sen uudelleenpystyttämisen ja käyttökuntoon laittamisen urakasta. Urakoitsijan tuli noudattaa annettuja rakennustapa- ja muita ohjeita, hankkia omalla kustannuksellaan puutavaraa, kattotarvikkeita ja muut rakennuksella tarvittavat materiaalit sekä saada rakennus täyteen käyttökuntoon kesäkuun puoliväliin mennessä (1858). Tehtyjen tarjousten perusteella urakka päätettiin antaa entiselle talolliselle Kristian Eliasson Sarkille, jonka tarjous oli halvin: yhdeksänkymmentäkolme (93) ruplaa 80 kopeekkaa hopeaa, joka maksetaan työn hyväksymisen jälkeen.

Pitäjänkokouksessa (9.2.1858) vahvistettiin urakkapäätös ja päätettiin järjestää makasiinikustannusten kattamiseksi maaliskuun lopussa julkinen huutokauppa, jossa myydään kaura ja lisäksi ohraa niin paljon kuin on tarve. Samassa tilaisuudessa ilmoitettiin tapahtuvan myös siemenviljojen lainaus.

Kun talollisten Josef Simo, Isak Ahro ja Malakias Huida kolmivuotispesti jyvästön hoitajina päättyi, valittiin huhtikuun pitäjänkokouksessa (25.4.1858) tilalle Abraham Ollari Hyynilästä, Elias Teeri Lampisilta ja Carl Kilkka Vestolasta. Makasiinin kirjuri jatkoivat lukkari, kirkkoväärti Carl Gustaf Ahlqvist.

Koska kirjoitustaitoisia henkilöitä oli täällä vähän, oli myös Lavian ja Suodenniemen jyvästöjen kirjanpito uskottu emäseurakunnan lukkarille C.G. Ahlqvistille.

Kun rakennustyöt oli saatu v. 1858 tehtyä ja keisari oli vahvistanut tammikuussa 1859 säännöt, niin Mouhijärven pitäjänmakasiini oli valmiina aloittamaan Lipekalliolla siemenvilja- ja hätäapujyvästönä virallisesti vuoden 1859 alussa.

”Mouhijärven emäseurakunnan Siemenvilja- ja Hätäapujyvästön, Hänen Keisarillisen Majesteettinsa armollisen Reglementin mukaan päivänä viime kuuta, hallitsijaksi määrättiin ne kolme Talonhaltijaa, jotka jo ennen tätä ovat siihen toimitukseen ajatellut ja Puukhällariksi Lukkari ja Kirkkoväärti C. G. Ahlqvist Reglementissä määrättyllä palkalla, tullen heidän tarkkaan vaarin ottaa sekä Keisarillisen Majesteetin armollisesta julistuksesta 23^{neltä} p. toukokuuta v. 1857 että mainitusta Reglementistä.”

Pöytäkirja kirjoitettu pitäjänkokouksessa Mouhijärven emäseurakunnassa 20^{tenä} päivänä helmikuuta vuonna 1859, §6

Pitäjänmakasiini eli lainajyvästö tai lainamakasiini oli nyt viljavarasto, jossa oli siemenvarasto ja hätäapuväestö.

Siemenvarasto oli etupäässä maanomistajien käytössä, kuitenkin niin että torppareilla ja talonvuokraajilla oli mahdollisuus hankkia lainausoikeus tekemällä oma sijoituksensa. Apuväestö oli suunniteltu seurakunnallisen köyhäinhoidon täydennykseksi. Siihen oli yleensä koottu sijoitukset talollisten ohella torppareilta ja muilta tilattomilta. Lainausoikeus oli vastaavasti yleinen.

Pitäjänmakasiinilaitoksen päämääränä oli kaiken aikaa ollut katovuosien aiheuttaman tuhon välttäminen, mutta uudistuksessa tuli mukaan myös sosiaalinen, köyhäinhoidollinen sisältö ja säästön ja voiton käyttäminen yleishyödyllisiin tarkoituksiin, kuten hätäapujyvästön vajauksen täyttämiseen, uusien teiden rakentamiseen, kirkkojen kunnostamiseen, sairaanhoitoa varten, virkamiesten palkkaamiseen...

Sanomalehdessä Sanomia Turusta 28. syyskuuta 1866. "Mouhijärven pitäjäläisille sekä Suodenniemen ja Lavian kappelilaisille on senaatti heidän anomustensa jälkeen sallinut kuntahallituksen esimiehen palkkaamiseksi käyttää jyvävaroja lainamakasiineistansa."

Mouhijärven pitäjänmakasiinia koskevat päätökset oli tehty kirkkoherran johtamissa pitäjänkokouksissa, mutta vuodesta 1867 maallisten ja siten myös pitäjänmakasiinia koskevien asioiden päätöksenteko siirtyi kuntakokouksiin.

Oltiin suurten nälkävuosien kynnyksellä ja ylikin. Sadot olivat vuodesta 1862 lähtien jatkuvasti heikkoja ja vuonna 1867 odotti täysi kato.

Esitys pidetty Lipekalliolla 21.7.2021

Pääasiallisina lähteinä:

Mouhijärven seurakunnan pitäjänkokouksien pöytäkirjat: 17.2.1833, 10.11.1844, 9.2.1845, 23.2.1845, 4.3.1845, 14.9.1845, 11.10.1846, 22.10.1848, 21.9.1856, 21.12.1856, 19.7.1857, 18.8.1857, 25.10.1857, 17.1.1858, 13.2.1858, 21.2.1858, 25.4.1858, 16.5.1858, 13.7.1858, 19.12.1858, 20.2.1859, ..1.1860

Juhani Piilonen, Sastamalan historia 2, s 254-265

Henrik Widenius (suomentanut Eino Nikkilä,) Kuvaus Mouhijärven pitäjästä Turun läänissä (Alkuteos Beskrifning öfwer Mouhijärvi sokn i Åbo län ilmestynyt Åbo tidningar-lehden numeroissa 24 vuonna 1775 sekä 3,4,5 ja 6 vuonna 1776.

Mouhijärven pitäjänmakasiini / lainamakasiini / lainajvästö

1751 päätös lainajvästön perustamisesta

laajuudesta ja kestosta ei tarkkaa tietoa --- toimi vain vuosia tai korkeintaa pari vuosikymmentä

1844 päätös lainajvästön perustamisesta

päätös makasiinin rakentamisesta vanhan pappilan kivijalalle Mustianojan kylässä 1845

toimi vuoden 1846 lopusta, kun rakennustyöt tehty ja keisari vahvistanut säännöt

1857 päätös lainajvästön muuttamiseksi jvästöksi, joka sisältää siemenvaraston lisäksi hätäapuvästön

päätös jvästön siirtämisestä Selkeen Lipekalliolle 1857

siirtäminen, uudelleen pystytys ja pitäjänmakasiinin valmistuminen 1858

toimi Lipekalliolla vuoden 1859 alusta, kun keisari oli vahvistanut uudet säännöt

Manttaali oli veroyksikkö, jonka pohjalta laskettiin maatalojen verotus

1 manttaali ei vastannut tiettyä pinta-alaa vaan tilan tuotantoarvoa (veronmaksukykyä). Kun tilan arvo / manttaaliluku oli määrätty, sitä ei enää muutettu tuoton muuttuessa. 1 manttaali tarkoitti alkuaan yhtä normaalikokoista tilaa. ^(Wikipedia) Pieni tila saattoi olla esim. ½, ⅓ tai ¼ manttaalin tila.

Tuottavuuteen ja siten manttaalilukuun vaikutti maan laatu ja monia muita seikkoja. Karkeasti on arvioitu, että 1 manttaalin tila oli 600 hehtaaria, mutta vaihteluväli oli suuri (300 – 900 ha).

!800-luvun puolivälissä Mouhijärvellä oli vain muutama 1 manttaalin tai sitä suurempi tila, useimmat olivat välillä ⅓ - ⅔ manttaalia ja pienimmät vain ⅓ manttaalia.

Vanhoja mittayksiköjä

Ennen kuin Suomessa vuonna 1887 otettiin käyttöön metrijärjestelmä, maassa käytettiin monenlaisia mittayksiköitä: vanhoja suomalaisia mittoja, samoin kuin Ruotsin vallan aikaisia ja Venäjältä tulleita.

Kappa tarkoittaa tilavuusmittaa, joka vastaa nykymitoissa 4,58 litraa (ruotsalainen kappa) tai 5,496 litraa (suomalainen kappa).

1 tynnyri = 30 kappa = 164,88 litraa (suomalainen)

1 tynnyri (tunne) = 4 vakkaa = 32 kappa = 146,5 litraa (ruotsalainen),

(1 nelikko = 3 vakkaa ja 1 vakka = 8 kappa)

Mouhijärven pitäjänmakasiinissa v.1856 yhteensä 319 tr 1 $\frac{3}{4}$ kappa (52 606 litraa) viljaa

1900-luvulla kappa on edelleen käytetty ja vakiintui, että 1 kappa = 5 litraa (perunaa, iso kappa)

Kyynära on vanha pituusmitta: kyynärpään ja keskisormen pään välinen etäisyys.

Ruotsin 1730-luvulla vahvistamat pituusyksiköt:

1 kyynära = 2 jalkaa = 24 tuumaa, 1 syli = 3 kyynärää ja 1 kortteli eli vaaksa = $\frac{1}{4}$ kyynärää.

Tuuma tarkoitti pituusmittaa, joka on nykymitoissa 2,474 cm ja vastaavasti 1 kortteli = 14,8 cm, 1 jalka = 29,7 cm, 1 kyynära = 59,4 cm ja 1 syli = 1,78 m

Suomessa ja Ruotsissa tuuma oli nykymitoissa 2,474 cm, mutta useissa maissa mm. Britanniassa ja Venäjällä se oli 2,54 cm. 1900-luvulla kansainvälisesti vahvistettiin tuuman mitaksi jälkimmäinen.

Kruununmakasiinit olivat viljavarastoja. Niihin kerättiin ns. kruununjyvät, jotka olivat osuus viljelijöiden suorittamasta kruununverosta. Se maksettiin välittömänä verona viemällä ohraa ja ruista sekä kauraa kruununmakasiiniin. Kruununjyvien kerääminen lopetettiin maaveron lakkauttamisen yhteydessä vuoden 1925 alussa. ^[Wikipedia]

Hämeenkyrön kruununmakasiini valmistui v. 1820 (nykyisin Hämeenkyrön kotiseutumuseona)